

Maria Śmiełowska

Twórcza aktywność jednostek w kreowaniu własnej przestrzeni lokalnej

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 7, 109-126

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Maria Śmiełowska

Uniwersytet Opolski

Twórcza aktywność jednostek w kreowaniu własnej przestrzeni lokalnej

Demokratyzacja, czyli proces tworzenia własnej przestrzeni życia społecznego

Warunkiem koniecznym rozwoju twórczej aktywności jednostek jest demokracja rozumiana jako ład społeczny, którego składnikiem konstytutywnym jest obywatelstwo, określone przyznanymi obywatelom prawami¹. Prawo wyznacza granice odpowiedzialności jednostkowej, zbiorowej i zakres wolności człowieka. Obywatelstwo, czyli przynależność do wspólnoty demokratycznej, spełnia się za pośrednictwem uczestnictwa w życiu zbiorowości, które konstytuuje tożsamość jednostek oraz tożsamość zbiorową rozumianą jako podzielane wartości i normy oraz poczucie wspólnej przynależności członków społeczności.

Współczesne teorie społeczeństwa obywatelskiego eksponują zasadniczą rolę zbiorowej samoświadomości jego członków, uczestnictwo oraz złożone relacje,

¹ J. H a b e r m a s: *Obywatelstwo a tożsamość narodowa. Rozważania nad przyszłością Europy*. Przeł. B. M a r k i e w i c z. Warszawa 1993, s. 9–12.

jakie zachodzą między podmiotami, tworzącymi życie społeczne w ramach określonego terytorium².

Realizowany w wiejskich społecznościach lokalnych na Śląsku Opolskim program badań jest ukierunkowany na analizę wszelkich bezpośrednich działań, nastawionych na tworzenie wartości wspólnych lokalnej zbiorowości. Są to formy aktywności odpowiadające ogólnym kryteriom zachowań, określanym jako procesy demokratyzacji. Sartori ten zakres zjawisk określa pojęciem „demokracja podstawowa”³.

W założeniach programu uwzględniano istotny udział tradycji, rozumianej jako system wartości i norm, konstytuujących życie zbiorowe wspólnot lokalnych. Podstawa tych założeń wynika z cech społeczno-kulturowych, właściwych małym zbiorowościom wiejskim, żyjącym w przestrzeni kulturowego pogranicza. Wiele opracowań z badań realizowanych na Śląsku Opolskim i w innych regionach Polski ujawnia dwojaką rolę wartości narodowych i etnicznych. Określa się je jako: 1) elementy tradycji, konstytuujące życie zbiorowe, 2) czynniki integrujące i zarazem wyznaczające granice pomiędzy grupą własną i obcą⁴. Ważną inspirację, na etapie opracowania materiałów z badań, stanowiły opracowania Joanny Kurczewskiej. W prowadzonych badaniach przewidywano analizę wszelkich form organizacji życia zbiorowego oraz różnych form aktywności jednostek, wynikających z pełnionych przez nie funkcji w przestrzeni życia społecznego. Przedmiotem badań były zachowania społeczne, czyli oddziałujące na jednostki i zbiorowości. Jednakże zasadnicze problemy badawcze skupiały się na różnych formach aktywności, które tworzą wspólne wartości w społeczności lokalnej.

Postępowanie badawcze podporządkowane zostało ogólnemu pytaniu: Jakie zachowania jednostek i zbiorowości oraz jakie wartości i normy kreują lokalną przestrzeń społeczną? Sformułowany problem wyjaśniają odpowiedzi na pytania szczegółowe: o działających ludzi; o wartości, normy i interesy, będące czynnikiem integracji i mobilizacji członków zbiorowości; o tradycje lokalne oraz warunki i okoliczności działań; o organizację lokalnego życia społecznego.

² A. G i d e n s: *Trzecia droga. Odnowa socjaldemokracji*. Przeł. H. J a n k o w s k a. Warszawa 1999; E. G e l l n e r: *Spółczesność obywatelska w perspektywie historycznej*. W: *Ani książkę, ani kupiec. Obywatel*. Red. J. S z a c k i. Przeł. B. S z a c k a. Kraków 1997; E. S c h i l s: *Co to jest społeczeństwo obywatelskie*. W: *Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castel Gandolfo*. Kraków 1994.

³ G. S a r t o r i: *Teoria demokracji*. Przeł. P. A m s t e r d a m s k i, D. G r i n b e r g. Warszawa 1998.

⁴ H. B o j a r: *Mniejszości społeczne w państwie i społeczeństwie III Rzeczypospolitej Polskiej*. Wrocław 2000; M. K e m p n y: *Jedna Polska – wiele ojczysz. Między wspólnotą narodową a wielością wspólnot lokalnych*. W: *Jak żyją Polacy*. Red. H. D o m a n s k i, A. O s t r o w s k a, A. R y c h a r d. Warszawa 2000; J. K u r c z e w s k a: *Florian Znaniecki i jego lekcje dla Europy Środkowej i Wschodniej*. W: *Teoria socjologiczna Floriana Znanieckiego a wyzwania XXI wieku*. Red. E. H a ł a s. Lublin 1999; J. K u r c z e w s k a: *Spółczesność lokalna a inteligenci: „patroni” i „partnerzy”*. W: *Jak żyją Polacy...*

Koncentracja zainteresowań na działaniach jednostek, wyróżniających się w swoich środowiskach jako osoby działające publicznie dla wspólnego dobra, eksponuje zasadniczą rolę aktywności osób w kształtowaniu przestrzeni społecznej. W małych, wiejskich środowiskach podejmowane działania są zawsze rozpoznawane jako inicjatywy konkretnych osób, identyfikowanych i określanych ze względu na ich wcześniejszy udział w życiu społecznym. Robert Putnam pisze: „Bycie obywatelem we wspólnocie oznacza przede wszystkim aktywnie uczestniczyć w sprawach publicznych. Zainteresowanie, poświęcenie się sprawom publicznym są oznakami obywatelskiej cnoty”⁵. Uczestnictwo jednostek w kształtowaniu życia społecznego stanowi istotny składnik teorii społecznej Floriana Znanieckiego. Autor przedmiotem analiz czyni przede wszystkim inteligentów jako jednostki, które wyróżniają się ze względu na pełnione funkcje kreacyjne w sferze ideałów oraz w sferze rzeczywistej organizacji życia społecznego. **W i ę k s z o ś ć**, tworząca każdą całość społeczną – zdaniem Znanieckiego – zdolna jest przede wszystkim do **n a ś l a d o w n i c t w a**. Każda cywilizacja jest wytworem niewielkiej mniejszości⁶. W ocenach Joanny Kurczewskiej teoria Znanieckiego stanowi operacyjną koncepcję przemian ustrojowych. Moje doświadczenia badawcze wskazują na to, że następujące zmiany ujawniają się szczególnie wyraźnie w małych społecznościach lokalnych.

Skupienie uwagi na podmiotach działających wyeksponowało zasadniczą rolę jednostek w kształtowaniu lokalnej przestrzeni życia społecznego. „Najbardziej jednoznaczne prawidłowości, ujawniające się wyraźnie w materiałach z przeprowadzonych badań, potwierdzają prawa, zawarte w teorii Znanieckiego:

1) w małych środowiskach role kreacyjne, spełniane przez wyróżniające się jednostki, organizują lokalną przestrzeń społeczną, tym samym mają zasadniczy wpływ na formy i aksjologiczne treści życia społecznego;

2) środowisko społeczne ma przemożny wpływ na kształtowanie w dzieciństwie i młodości ról społecznych, związanych z antycypowanym uczestnictwem jednostki w życiu zbiorowości”⁷.

Znaniecki, analizując społeczne zachowania człowieka, zwraca uwagę na to, iż osobowość kulturalna człowieka zawiera wiele powiązanych społecznych układów. Kręgi społeczne, w jakich żyje człowiek, narzucają jednostce jeszcze w okresie dzieciństwa określone wzory osobowe. Pełnione role społeczne mają zasadniczy wpływ na rozwój indywidualny człowieka, realizacja zaś określonych wzorów zachowań przez jednostki powoduje ich odtwarzanie, a tym samym wpływa na zachowanie ciągłości podstawowych wartości i norm życia właściwych określonym środowiskom.

⁵ R. Putnam: *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Przeł. J. Szacki, postłowie A. Rychard. Kraków 1995.

⁶ J. Kurczewska: *Spoleczności lokalne i inteligenci...*, s. 307–312.

⁷ F. Znaniecki: *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przeszłości*. Warszawa 2001, s. 119–120.

Organizacja życia społecznego w wiejskich zbiorowościach

Ogólne wnioski z badań są potwierdzeniem sformułowanych przez Rybickiego praw, warunkujących organizację życia społecznego w strukturach lokalnych. Do tych praw należą zróżnicowania kulturowe oraz dobitnie zaznaczający się udział osoby lub kilku osób, odgrywających zasadniczą rolę w kreowaniu lokalnej przestrzeni życia społecznego. Odrębności przejawiają się także za pośrednictwem niejednakowych w różnych społecznościach własnych sposobów życia, niekiedy nawet stylów życia, które wiążą się z tradycjami kulturowymi poszczególnych zbiorowości⁸.

W badanych społecznościach lokalnych podłoże konsolidacji działań obywatelskich tworzą w znacznym stopniu więzy wspólnotowe grupy. Są to, oprócz więzi kulturowych łączących grupy wywodzące się z tego samego regionu, także związki, wynikające ze stosunków pokrewieństwa, sąsiedztwa i współpracy oraz podobieństwa stylu życia rodzin w wiejskim środowisku. Zakres i istota różnic kulturowych wymienionych zbiorowości wynika z odrębnych tradycji rodzinnych oraz z różnych tradycji lokalnych i regionalnych przedwojennej Polski. Istotnym faktem jest to, że część mieszkańców napływowych tworzą grupy wysiedlone z Kresów Wschodnich, których stosunek do nowego miejsca, a tym samym sposób uczestnictwa w kształtowaniu tej przestrzeni, wynikał z przymusu zmiany terytorium. Skutki tej sytuacji wyraża lapidarne określenie, stanowiące tytuł publikacji Macha – *Niechciane miasta*⁹, ukazujące istotę stosunku do „niechcianego miejsca życia”.

Badane społeczności napływowe sąsiadują z sobą i należą do tej samej gminy. Tworzą je mieszkańcy pochodzący z centralnej Polski (Lubelszczyzna), Kresów Wschodnich i Małopolski. W zbiorowej pamięci dwie badane zbiorowości wiejskie, zlokalizowane na biegunowych krańcach głównej drogi wiodącej z Opola w kierunku zachodnich krańców województwa, stanowią swoje przeciwieństwo w zakresie organizacji życia zbiorowego w przestrzeni własnej wsi.

Wioska A. Od 1945 roku wieś stanowi siedzibę urzędu, sprawującego funkcje administracyjne wobec przyległych wiosek, obecnie jest to wieś gminna. W pamięci najstarszych mieszkańców wsi utrwaliły się konflikty podczas osiedlania pierwszych transportów ludności z Kresów Wschodnich. Wieś charakteryzowana jest zarówno przez mieszkańców, jak i sąsiedzkie wioski jako społeczność zdominowana przez konflikty, zdeintegrowana, niezdolna do solidarności i osiągnięcia konsensu w sprawach istotnych dla całej zbiorowości. Ten stan ujawnia się szczególnie wówczas, gdy powstaje potrzeba długofalowych, systematycznych działań. Zaangażowanie części mieszkańców w strukturach władzy lokalnej, a także – kil-

⁸ P. Rybicki: *Struktura Społecznego świata. Studia z teorii społecznej*. Warszawa 1979.

⁹ Z. Mach: *Niechciane miasta. Migracja i tożsamość społeczna*. Kraków 1998.

ku osób – w regionalnych i centralnych instytucjach politycznych i administracyjnych państwa, zdaniem wielu mieszkańców, zakłóciło naturalny proces kształtowania się struktur społecznych w zasiedlanej od 1945 roku wiosce. Konflikty pomiędzy mieszkańcami objęły też lokalną parafię, której działalność na okres kilku lat została przez władze diecezjalne zawieszona mimo istnienia kościoła i licznej wspólnoty wiernych. Ukształtowane w kilku pierwszych powojennych latach podziały częściowo utrzymały się. Mieszkańcy wioski tworzą swoiste enklawy wspierających się wzajemnie wspólnot krewniaczo-sąsiedzkich.

Jak dotąd trwałość układów personalnych gwarantuje spłot wzajemnych interesów i zobowiązań. Z wypowiedzi mieszkańców kilku okolicznych wiosek wyłania się obraz lokalnej „władzy kuzynów”¹⁰. Jest to władza tym bardziej silna i groźna w skutkach, że gminę wyróżnia najwyższy w regionie wskaźnik bezrobocia. Jest to obszar rolniczy, doświadczający wszystkich społecznych i ekonomicznych konsekwencji likwidacji wielkich kombinatów rolnych, kryzysów dotyczących gospodarstwa indywidualne oraz skutków likwidacji kilku zakładów przemysłowych w okolicznych miastach. Jedyne względnie pewne zatrudnienie dają nieliczne instytucje w różny sposób uzależnione od Gminy.

Przestrzeń aktywności mieszkańców dla wspólnego dobra przez kilka lat tworzył zespół ludzi, związanych z odbudową kościoła. Ta działalność ustała wraz z wycofaniem się proboszcza z inicjatyw społecznych i kulturalnych, realizowanych w ramach wspólnoty parafialnej. Załączek społeczeństwa obywatelskiego z wielkim zaangażowaniem tworzył aktualny wiejski samorząd. Podejmowane działania zyskiwały nielicznych współuczestników, włączających się w organizowane przedsięwzięcia oraz szersze grono osób biernie i życzliwie komentujących przedsięwzięcia „dla wspólnego dobra”. Jednak wyrażanej werbalnie życzliwości i akceptacji towarzyszyło bardzo ograniczone wsparcie, przejawiające się w bezpośrednich działaniach. Deklarowana przez władze gminy pomoc w realizacji przedsięwzięć, które miały przełamać dotychczasowe familiarne układy konsolidacji społecznej, by w ich miejsce wnieść nowe wartości i normy w życiu społecznym wsi, pozostała tylko deklaracją.

Ważną rolę społeczną i kulturalną odgrywa wiejski dom kultury wraz z biblioteką. Szczególne społeczne znaczenie tej instytucji polega także na tym, że realizowane zadania istotnie przekraczają formalne reguły normujące czas i zakres jej działań. Istotny składnik funkcjonowania tej wiejskiej instytucji publicznej stanowią inicjatywy obywatelskie „dla wspólnego dobra”, realizowane przez etatowego pracownika gminnej instytucji. Zaangażowanie tej osoby w tworzenie własnej, wiejskiej przestrzeni życia znacznie wykracza poza istotę obowiązków wynikających z pełnienia formalnej funkcji zawodowej, tym samym istotnie rozszerza kulturalny i społeczny repertuar oddziaływań.

¹⁰ E. G e l l n e r: *Spoleczeństwo obywatelskie...*

Zakres i formy podejmowanych przez samorząd wiejski działań uwzględniały przedsięwzięcia nastawione na kształtowanie oraz utrwalanie wartości i norm sprzyjających integracji społecznej i zarazem przygotowujących dzieci, młodzież i dorosłych do pełnienia aktualnych i antycypowanych ról ważnych dla rozwoju własnej, lokalnej przestrzeni życia. Wysiłki, związane z organizowaniem inicjatyw obywatelskich, nie przyniosły oczekiwanego skutku. Zabrakło ludzi zdolnych do bezpośredniego uczestnictwa w kształtowaniu własnej przestrzeni społecznej. Mieszkańcy ujawniają potrzebę publicznej organizacji różnych przedsięwzięć kulturalnych i społecznych, jednakże aktywność w tym zakresie najczęściej sprowadza się tylko do deklaracji werbalnych.

Z niepocholebnymi opiniami mieszkańców o własnej społeczności jako zbiorowości zdezintegrowanej, zdominowanej przez konflikty i uprawiane przez wąskie grupy „nieczyste interesy”, kontrastuje bardzo wysoka ocena, jaką „wystawiono” jednej z sąsiednich wiosek. W tych pozytywnych opiniach są eksponowane sukcesy, których brak odczuwany jest we własnej wsi.

Wioska B. W skład mieszkańców wioski wchodzi kilka rodzin utworzonych przez ludzi, którzy – jako młodzi – pracowali podczas wojny w charakterze przymusowych robotników w miejscowych gospodarstwach rolnych. Kilkuletni pobyt grupy robotników w wiosce i ich stosunki z niemieckimi gospodarzami wpłynęły na decyzje stałego osadnictwa w wiosce, gdy oczywista stała się zmiana granic Polski i wysiedlenie rodzin niemieckich. Oswojenie z przestrzenią wsi, przywiązanie do wielu niemieckich gospodarzy, a także kilkuletnie własne uczestnictwo w wiejskiej gospodarce sprawiły, że grupa niegdysiejszych robotników przymusowych spontanicznie przyjęła na siebie rolę organizatorów życia w tej wsi wówczas, gdy administrację na tych terenach miały przejąć władze polskie.

Działalność tej grupy koncentrowała się na tworzeniu podstawowych wiejskich instytucji społecznych i włączaniu nowych osadników w różnego typu działania „dla wspólnego dobra”, w bardzo konkretnym rozumieniu tego słowa. W podejmowanych inicjatywach uwzględniano działania chroniące wszelkie zasoby, jakimi dysponowały gospodarstwa i wieś, oraz odtwarzanie podstawowych urządzeń zniszczonych podczas działań wojennych. Spontaniczne formy organizacji życia wiejskiego wyłoniły jednocześnie grupę liderów, zaangażowanych w zagospodarowywanie nowego miejsca życia dla siebie i swoich rodzin. Znanięcki, opisując procesy kształtowania osobowości społecznej jednostki, eksponuje wpływ kręgów, w jakich żyje jednostka, oraz pełnionych ról społecznych¹¹.

Analiza stosunku pierwszych polskich mieszkańców wioski do ich nowej przestrzeni życia oraz sposobów gospodarowania na tym terytorium ujawnia, iż byli oni świadomi wartości zasobów, jakie przejęli, a także odpowiedzialności za dobro społeczne i materialne, jakim dysponowali.

¹¹ F. Znanięcki: *Ludzie terazniejsi...*

Działania ludzi, podejmowane w pierwszym okresie osadnictwa, wyłoniły grono wiejskich przodowników, które tworzyli inteligenci, rzemieślnicy, a także doświadczeni gospodarze. W odniesieniu do kilku osób, organizujących w pierwszych powojennych latach życie społeczne wsi, można stwierdzić, iż pełnili rolę ideologów w znaczeniu, jakie temu pojęciu nadaje Znanięcki¹². Zastosowanie – zdefiniowanego przez Znanięckiego – modelu ideologa narodowego do analiz działań jednostkowych, koncentrujących się na kreowaniu własnej lokalności, wniosła J. Kurczewska¹³. Status ideologa lokalności autorka przyznaje osobom, które – przez pełnione role – uczestniczą w formułowaniu programu rozwoju własnej społeczności, określają sposoby działań umożliwiające osiągnięcie zakładanych celów oraz przejmują role organizatorów życia społeczności.

Procesy tworzenia własnej wsi

Grupa pierwszych organizatorów życia we wsi B wyznaczyła standard aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w tworzeniu własnej przestrzeni. Tę grupę stanowili ludzie różnych profesji. Wartością, która integrowała zbiorowość i łagodziła konflikty, był wspólny interes wiejskiej społeczności lokalnej.

Udział w tworzeniu wspólnego dobra obejmował wszelkie prace rzemieślnicze, intelektualne, projektowe, wychowawcze, organizatorskie itp. Remontowano kościół, budowano remizę strażacką, salę sportową przy szkole, wiejską bibliotekę i inne obiekty. Zbiorowe uczestnictwo mieszkańców, poza formami życia społecznego organizowanego przez szkołę i Kościół, obejmowało także wiele spotkań w lokalnej bibliotece, remizie strażackiej i innych miejscach. Jest to wioska, w której jakoś znosiły się – mimo zdrażeń – różne antynomie, począwszy od odrębności regionalnych, przez różne aspiracje, po różnice polityczne. W działaniach głównych organizatorów życia społecznego wsi uwzględniano zarówno inicjatywy programowe, jak i złożone – niekiedy długie i pracochłonne – procesy realizacyjne.

Widoczne rezultaty długotrwałej, kolektywnej działalności stanowią dobra społeczne – symboliczne i materialne. Należą do nich podstawowe wiejskie instytucje, spełniające ważne funkcje społeczne, oraz różne inne składniki społecznej i technicznej infrastruktury wsi, które od 1945 roku były odbudowywane i modernizowane z dużym udziałem zasobów prywatnych. Istotnym dobrem, wytworzonym dzięki zaangażowaniu społeczności w zagospodarowanie własnej przestrzeni życia, jest wysoki poziom integracji mieszkańców, nawyki uczestnic-

¹² Tenże: *Współczesne narody*. Przeł. Z. Dulciewski. Warszawa 1990, s. 61–82.

¹³ J. Kurczewska: *Spoleczności lokalne...*, s. 404–405.

twą w działaniach dla dobra publicznego, umiejętność organizowania takich przedsięwzięć oraz stosunkowo wysoki standard infrastruktury wsi. Konsekwencją powszechnego uczestnictwa w tworzeniu wsi jest zadowolający poziom identyfikacji mieszkańców z własną społecznością, która obejmuje ludzi starych i młodych, z bardzo wysokim i przeciętnym poziomem wykształcenia. Szeroki zakres społecznej i technicznej infrastruktury wsi jest także konsekwencją systematycznego uczestnictwa społeczności – od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku – w programach aktywizacji środowisk lokalnych.

Organizacja życia społecznego w przestrzeni wsi wytworzyła swoistą kulturę lokalną, którą tworzą, ustanowione w działaniu, wartości i normy współżycia społecznego oraz poczucie zbiorowej odpowiedzialności za warunki życia społeczności lokalnej w sferze materialnej i duchowej¹⁴.

Role, jakie ukształtowały dzięki swoim działaniom pierwsze rodziny osadnicze organizujące życie w nowej przestrzeni, zostały przyjęte także przez kolejne nowe rodziny. Długotrwałe działania ustanowiły tradycję, zawierającą się w pamięci mieszkańców i licznych dokumentach gromadzonych przez kolejne pokolenia. Obecnie kolejne, trzecie, pokolenie dorosłych mieszkańców wsi podejmuje działania dla dobra społecznego.

W odniesieniu do tej zbiorowości można stwierdzić, iż zarówno zakres zaangażowania mieszkańców w tworzenie własnej wsi, jak i treść ról dominujących w działaniach społecznych pierwszych osadników ukształtowały osobowe wzory uczestnictwa. Te zachowania, od lat przejmowane przez kolejne – już teraz trzecie – pokolenie, tworzą wiejską kulturę. Przejmowanie ról traktowane jest przez dorastającą młodzież jako proces naturalny i oczywisty. Społeczny status ich dziadków i rodziców w istotnej mierze kształtowany był przez ich udział w tworzeniu wsi. Rezygnacja młodszych pokoleń z uczestnictwa w wiejskich instytucjach społecznych, w ich ocenie, oznaczałaby obniżenie pozycji społecznej rodziny.

Znanięcki stwierdza, iż role społeczne, narzucone człowiekowi w dzieciństwie i młodości przez wpływowe kręgi społeczne, oddziałują pozytywnie na cechy osobowe jednostki, hamując jednocześnie wpływ innych dyspozycji. Jednocześnie ukształtowane w okresie dzieciństwa i młodości dyspozycje sprawiają, że jednostki w późniejszych etapach życia, poszukują kręgów społecznych o podobnych cechach, jak środowiska, które je kształtowały.

Szeroki zakres wolności, jaki wniosła demokracja, umożliwiał zagospodarowanie własnej przestrzeni lokalnej, a także stwarzał realne szanse pozyskania środków finansowych na przedsięwzięcia, realizowane z udziałem własnej pracy i z częściowym udziałem własnych środków finansowych. Jednakże ta sytuacja pogłębia różnice społeczne i cywilizacyjne między dwiema wioskami, które rozpoczęły swoją historię w 1945 roku, dysponując podobną infrastrukturą mate-

¹⁴ F. Z n a n i e c k i: *Współczesne narody...*, s. 61–62.

rialną, środowiskiem przyrodniczym i tradycjami, właściwymi regionalnym kulturom, ukształtowanymi na Kresach Wschodnich, na obszarach centralnej Polski i Małopolski. Zasoby, które zasadniczo różniły te zbiorowości to – przede wszystkim – ludzie pełniący znaczące funkcje w przestrzeni wsi, ludzie zdolni wpływać na zachowania innych po to, by tworzyć wspólne dobro, ludzie zdolni do tworzenia wspólnego dobra.

Posługiwanie się terminami „kreacja”, „tworzenie własnej wsi”, „organizacja przestrzeni społecznej” w przypadku jednej z analizowanych wiosek ma najbardziej dosłowne znaczenie, niezależne od metaforycznych odniesień. Tworzenie tych wiosek oznaczało trudne procesy opanowywania wiedzy, niezbędnej do prowadzenia gospodarstw rolnych w nowych warunkach geograficznych. Życie w nowych zbiorowościach wiejskich wymagało też kształtowania podstawowych instytucji, które mogły spełniać funkcje regulacyjne w warunkach powszechnej dezorganizacji, spowodowanej działaniami wojennymi i chaosem gwałtownych zmian społecznych, naznaczonych masowymi procesami wymuszonych migracji, wypędzeń i szerokim marginesem zachowań przestępczych, właściwych terytoriom poddanym działaniom wojennym i pozbawionym sprawnie działających instytucji, regulujących życie społeczne.

Pierwsze lata życia w nowych kształtujących się społecznościach lokalnych były złożonym i trudnym procesem tworzenia i zagospodarowywania nowej przestrzeni życia. Materiały z badań świadczą o tym, że problemem najistotniejszym i zarazem najtrudniejszym – a także ciągle aktualnym – są procesy kształtowania lokalnej społeczności, wspierającej się na samoświadomości i woli działania podzielanej przez zbiorowość. W tej sprawie ważną rolę mogą odgrywać osoby zdolne pełnić funkcje liderów.

Liderzy lokalności

Znanięcki, wyjaśniając cechy osobowości społecznej jednostki, podkreśla, że jest ona kształtowana różnymi wpływami; jednakże najważniejsze jest uczestnictwo osoby w unormowanych systemach społecznych, w grupach i stosunkach społecznych. Twierdzenie Znanięckiego eksponuje fakt, że uczestnictwo człowieka w życiu zbiorowym dokonuje się za pośrednictwem społecznym innych ludzi. Jednostka kształtuje się w określonym środowisku i dzięki temu uczestnictwu „kształtuje samą siebie jako istotę społeczną”¹⁵. Te oczywiste fakty ujawniają także mechanizm odtwarzania i społecznego dziedziczenia określonych wzorów

¹⁵ Tenże: *Ludzie terazniejsi...*, s. 92.

społecznych oraz uświadamiają „istotną zależność między biografią społeczną jednostki i jej osobowością społeczną”¹⁶.

Analizy materiałów biograficznych osób pełniących znaczące formalne i nieformalne funkcje w badanych wsiach pozwalają zwrócić uwagę na różny stosunek do własnej lokalności ludzi piastujących ważne stanowiska polityczne i administracyjne w jednej i drugiej wiosce.

Pierwsza z analizowanych wsi była i jest wioską gminną. Jej formalni liderzy zostali włączeni w pionowy układ partyjno-rządowej struktury władzy, a znaczna część ich działań była podporządkowana dążeniom do awansu realizowanego na wyższych, pozalokalnych szczeblach władzy. Jeden z mieszkańców wsi został prominentnym urzędnikiem partyjnych struktur wojewódzkich, a później centralnych. Wysoka pozycja w aparacie partyjnym mogła sprzyjać roli pośrednika, ułatwiającego pozyskanie deficytowych, ważnych dla wsi zasobów. W tym środowisku nie wykształciły się wyraźne wzory ideologów lokalności, czyli ludzi skoncentrowanych na tworzeniu własnej wsi. Takie wzory wykształciły się w wiosce pozbawionej formalnych instytucji władzy administracyjnej i partyjnej.

Grupę liderów, organizujących życie społeczne w przestrzeni wsi B tworzy wąskie gremium założycieli oraz długotrwałych nieformalnych i formalnych liderów, kształtujących podstawowy układ lokalnych instytucji. Są to osoby, dla których powinność moralna i obowiązki społeczne stanowią wartość respektowaną w rzeczywistych działaniach. Swoją autorytet i wpływ budowali dzięki uczestnictwu weryfikowanemu rezultatami działań w sferze pragmatycznej, ideologicznej i etycznej. Skutki podejmowanych działań wskazują na to, iż działania dokonywały się w ramach otwartej przestrzeni, właściwej wszelkim inicjatywom demokratycznym, nastawionym na włączenie do realizowanych inicjatyw wszystkich, którzy będą dobrowolnie uczestniczyć. Przedsięwzięcia obejmowały całą społeczność, a relacje między liderami i społecznością opierały się na autorytecie osób, na hierarchizacji związanej z uczestnictwem w strukturach formalnych organizacji, a także na partnerstwie, wynikającym z bliskich stosunków krewniaczo-sąsiedzkich w obrębie wsi.

Dwie prezentowane społeczności lokalne, ze względu na charakter więzi dominujących w strukturach instytucji lokalnych i ze względu na aktywność mieszkańców dla dobra publicznego, stanowią jak dotąd skrajne przeciwieństwo. Mieszkańcy jednej i drugiej wioski w swoich relacjach odtwarzających historię własnych rodzin i wiejskiej zbiorowości podstawowe znaczenie przypisują faktom społecznym, które zdominowały życie w pierwszych latach osadnictwa. Kształtowana przez grupę pierwszych organizatorów zbiorowa aktywność była ukierunkowana na tworzenie ładu społecznego oraz odbudowę i ochronę materialnych zasobów wsi.

¹⁶ Tamże, s. 102–103.

Osoby, którym przyznano status liderów lokalnych, swoje działania organizatorskie określają jako oczywisty obowiązek, wynikający z poczucia odpowiedzialności za własną rodzinę i społeczność. Są to ludzie cieszący się powszechnym szacunkiem, z dumą mówią o nich ich rodziny, dzieci i wnuki, sąsiedzi. Część dorosłych już dzieci i wnuków także angażuje się w działalność dla dobra społeczności, czują się zobligowani do kontynuacji dzieła swoich poprzedników.

Wzory osobowe

Znanięcki, analizując osobowość społeczną jednostki, stwierdza, iż dzięki wrastaniu człowieka w cywilizację swojego środowiska i udziałowi w unormowanych stosunkach i grupach społecznych, osoba kształtuje siebie jako istotę społeczną. Uczestnictwo w życiu społecznym spełnia się za pośrednictwem pełnionych ról społecznych, które tworzą osobę społeczną, oddziałującą na ludzi i zarazem podlegającą oddziaływaniom innych osób. Rolę społeczną Znanięcki określa też jako wzór osobowy, ta sama rola bowiem może być realizowana według określonych schematów w wielu kręgach, przez wiele jednostek, zgodnie z tradycją właściwą określonym grupom¹⁷. Wzory są schematami zachowań właściwych określonym sytuacjom, jednakże wzory podlegają także indywidualizacji.

Realizowane według określonych wzorów role społeczne są – zdaniem Znanięckiego – kształtowane przez czynne dążności społeczne jednostki i rozwijają się pod wpływem wzajemnych oddziaływań osób, tworzących kręgi społeczne. Wzór społeczny tworzą cztery składniki: „[...] jaźń odzwierciedlona, stan socjalny, funkcja społeczna i znaczenie życiowe”¹⁸.

1. **Jaźń odzwierciedlona** to – jak pisze Znanięcki – społeczne uprzedmiotowienie jednostki, czyli jej własny wizerunek, ukształtowany w wyniku zachowań, jakich doświadcza od innych ludzi. Wprowadzone przez Charlesa H. Cooleya do socjologii pojęcie „jaźń odzwierciedlona” ujawnia uczestnictwo jednostki w określonych kręgach i grupach społecznych oraz decyduje o ocenach, przypisanych jednostce ze względu na pełnione przez nią role społeczne, np. dobry nauczyciel, życzliwy sąsiad¹⁹.

2. **Stan socjalny** uwzględnia cechy tworzące status społeczny jednostki. Wzór ujmuje stanowisko moralne, pozycję ekonomiczną, sferę bezpieczeństwa i sferę

¹⁷ Tamże, s. 98–99 i nast.

¹⁸ Tamże, s. 100.

¹⁹ Tamże.

prywatności. W ramach tego wzoru mieści się wiele ról społecznych, pełnionych przez jednostki w różnych kręgach, zarówno w sferze życia prywatnego, jak i publicznego. Udział jednostki w życiu społecznym, realizowany za pośrednictwem jej ról, tworzy złożony układ zależności społecznych. Znaniecki akcentuje fakt, że każda wspólnota, grupa społeczna, która ma wpływ na społeczeństwo, stara się stworzyć „swojej zbiorowości warunki uprzywilejowane, kosztem grup pozbawionych wpływu”²⁰. W ramach ogólnego statusu społecznego jednostki Znaniecki uwzględnia także szeroko rozumiane bezpieczeństwo oraz jej sferę prywatną.

3. **Funkcja społeczna** zawiera ogół obowiązków, jakie jednostka spełnia w danym kręgu. Obowiązki obejmują zarówno wymagania realizacji zadań rzeczowych, jak i zobowiązań moralnych, wynikających z norm, regulujących zachowania ludzi, pełniących określone role (żony, księdza, rzemieślnika, matki itp.). Ważnym składnikiem funkcji społecznej jest sposób kierowania, który może występować w postaci przodownictwa albo rządzenia. W pierwszym przypadku zależność realizowana jest przez współdziałanie, w drugim – przez stosunki nadrzędności i podrzędności.

4. **Znaczenie życiowe** ujmuje możliwości wpływu jednostki na własne życie oraz zakres jej wpływu na życie innych ludzi. Wpływ jednostek jest rozpatrywany przede wszystkim ze względu na – subiektywne i obiektywne – znaczenie pełnionych przez osobę ról społecznych oraz społeczny zakres jej oddziaływania.

Znaniecki pisze, że wzór pozostaje martwym schematem, jeśli człowiek – przez swoje działanie – nie dąży do jego urzeczywistnienia. Istnienie wzorów i ich różnorodność są rezultatem uczestnictwa jednostek w życiu społecznym oraz zależą od tego, jakie role, według jakich wzorów, pełni jednostka. Zasadniczy wpływ na kształt i treści pełnionych ról mają dążeń ludzkie, ujawniające się w postaci różnych wzorów osobowych. Skonstruowane przez autora typy ujmują dążności do: przystosowania osobistego – samodzielności społecznej; charakteru restrykcyjnego – charakteru ekspansyjnego.

Modele uczestnictwa jednostek w życiu społecznym badanych

Istotne znaczenie teoretyczne i praktyczne sformułowanych przez Znanieckiego wzorów polega na tym, że stanowią one narzędzie przydatne do analiz i opisu zjawisk społecznych. Obszerne materiały z badań, analizujących

²⁰ Tamże, s. 108–110.

społeczną aktywności jednostek i udział lokalnych instytucji w tworzeniu życia społecznego, umożliwiającą wskazanie zjawisk dominujących w badanych społecznościach.

Wieś A

Jaźń odzwierciedlona, czyli uprzedmiotowione społecznie cechy wspólnoty. W potocznych ocenach osoby, które – w okresie ponad półwiecznej historii wsi – pełniły znaczące role społeczne w instytucjach partyjnych i administracyjnych, są określane jako ludzie nastawieni na realizację własnych korzyści indywidualnych oraz korzyści wąskich grup interesu. Ze względu na pełnione publicznie role zawodowe urzędnikom zajmującym kluczowe stanowiska w instytucjach gminnych przypisywany jest przeciętny zakres umiejętności potrzebnych do pełnienia publicznych ról oraz niedostateczne zaangażowanie w działania rzeczywiście ważne z punktu widzenia rozwoju społeczności wiejskiej. Zdaniem mieszkańców formułujących oceny, działalność osób, tworzących elity władzy lokalnej nastawiona była na awans w hierarchicznym układzie instytucji administracyjnych i politycznych. Formalne stanowiska w instytucjach lokalnych były traktowane jako punkt wyjścia do działania na wyższym hierarchicznie poziomie struktury (w powiecie, województwie itp.). Takie ukierunkowanie stanowiło wyraz konformizmu, związanego z realizacją osobistych aspiracji zawodowych. Sformułowane oceny odnoszą się przede wszystkim do osób, pełniących funkcje kierownicze w strukturach administracji państwowej i instytucji partyjnych. Opisane właściwości nie dotyczą środowisk nauczycielskich i pracowników instytucji kultury, spełniających ważne funkcje społeczne w środowiskach wiejskich.

Stan socjalny ujmuje moralność, pozycję ekonomiczną, bezpieczeństwo i sferę prywatności. Opisywane przez mieszkańców wsi stosunki panujące w wiosce są oceniane jako zdominowane przez więzy wspólnotowe, także odgrywające istotną rolę w tworzeniu struktury instytucji formalnych. Panujące od wielu lat układy społeczne w wiosce zostały podporządkowane wąskim interesom grup, które miały dostęp do władzy. Mieszkańcy oceniają prominentne osoby w swojej wsi jako zespół ludzi niezdolnych do przebudowy stosunków oraz tworzenia podstaw społecznej i gospodarczej infrastruktury, stwarzającej szanse rozwoju własnej wsi. Ludzie stanowiący władzę określane są jako „wąska ekskluzywna grupa interesu”. Obecnie problemem najtrudniejszym jest brak miejsc pracy i zachwianie bezpieczeństwa socjalnego, które wynika z szerokiego zakresu bezrobocia na terenach gminy i bezradności władz gminnych wobec tego problemu.

Funkcja społeczna obejmuje przede wszystkim obowiązki, czyli role społeczne, wynikające z uczestnictwa w prywatnej i publicznej sferze życia. Oceny zachowań moralnych większości osób pełniących funkcje publiczne w wiejskiej społeczności są bardzo krytyczne ze względu na niedostatek kompetencji zawo-

dowych znacznej części osób pełniących znaczące kierownicze funkcje, a także ze względu na niedostatek kompetencji moralnych. Sprawą zasadniczą jest sygnalizowany przez Znanieckiego i współczesnych uczonych problem stosowania innych norm moralnych wobec kategorii ludzi uznanych za swoich i za obcych²¹. Funkcja społeczna, rozpatrywana ze względu na różne formy kierownictwa, ujawnia też dominację tendencji *kierowniczych* na poziomie najwyższej władzy lokalnej, czyli w ramach Urzędu Gminy, oraz istotny układ partnerstwa i współpracy w instytucjach kulturalnych i edukacyjnych. W ramach tych instytucji spełniają się także modele *przodownictwa*, rozumiane jako rola przewodnika, pełniona przez osoby znaczące w środowisku społecznym.

Znaczenie życiowe poszczególnych jednostek, rozpatrywane z punktu widzenia ich uczestnictwa w życiu społecznym wioski, dotyczy kilku znaczących osób, których role uznane są za istotne dla rozwoju społeczności pod warunkiem, że są pełnione w sposób, który zapewnia istotne korzyści jednostkom i większy rozwój społeczności. W badanej wiosce osoby, którym można przydać istotne znaczenie w kształtowaniu społecznego środowiska, to jednostki zajmujące się upowszechnianiem zasobów wiedzy, umiejętności oraz treści kulturalnych i społecznych. Podstawowe role zawodowe tych osób związane są z ich udziałem w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych. Jest to kategoria mieszkańców o stosunkowo wysokim poziomie wykształcenia i lokujących się powyżej średnich norm statusu społecznego. Dodać trzeba, że status społeczny ludzi pełniących określone i wyróżniane w środowisku lokalnym funkcje jest ściśle związany z prestiżem, jaki został przypisany konkretnym osobom identyfikowanym w środowisku ich pracy i życia. Pozycję społeczną ludzi kształtują ich kompetencje jako osób społecznych i jako ludzi, pełniących wyrażenie zdefiniowane role społeczne (nauczyciela, bibliotekarza, urzędnika). W ocenach ważne znaczenie miały treści moralne przypisywane osobom wyróżnionym ze względu na pełnione formalnie role.

Wieś B

Jaźń odzwierciedlona, czyli uprzedmiotowione społecznie cechy wspólnoty. W pamięci zbiorowej mieszkańców własnej wioski i wiosek okolicznych uogólnione obrazy społeczności prezentują ją jako wspólnotę zintegrowaną, zdolną do zbiorowego wysiłku dla ogólnego dobra oraz do tworzenia wartości materialnych

²¹ P. S z t o m p k a: *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków 2002.

i idealnych ważnych w odniesieniu do aktualnych i przyszłych warunków życia wspólnoty.

Stan socjalny ujmuje podstawowe cechy opisujące status społeczny jednostki i zbiorowości. Treść statusu wyraża moralność, pozycję ekonomiczną, bezpieczeństwo, sferę prywatności. W ocenach własnej zbiorowości i sąsiadów społeczność wykształciła głęboko zinternalizowane reguły uczestnictwa wspólnoty w życiu społecznym oraz poczucie odpowiedzialności i obowiązku za losy własnej społeczności. Powszechne są różne formy działań zbiorowych, ukierunkowanych na tworzenie dóbr materialnych, społecznych i idealnych.

Funkcja społeczna zawiera obowiązki, spełniane za pośrednictwem uczestnictwa w życiu społecznym, w sferze prywatnej i publicznej. Historia społeczna wioski jest historią długotrwałych, realizowanych już przez trzecie pokolenie, inicjatyw pomnażających dobro wspólne całej lokalnej zbiorowości. Długotrwały i szeroki zakres działań społecznych przysporzył wiele wartości symbolicznych, społecznych i materialnych, będących efektem twórczej aktywności liderów oraz współpracujących z nimi mieszkańców. Za szczególnie cenną wartość społeczną można uznać powszechne w środowisku wsi tradycje uczestnictwa członków społeczności wiejskiej w tworzeniu własnego środowiska życia.

Znaczenie życiowe jednostek i udział całej społeczności w tworzeniu własnej wsi są trudne do jednoznacznego opisu i oceny. Od zakończenia działań wojennych wioską opiekowała się i organizowała w niej życie społeczne grupa młodych Polaków, która w czasie wojny pełniła tu rolę robotników przymusowych. Uczestnictwo w tworzeniu wiejskiej gospodarki wyrażające się kilkuletnią pracą przymusową i przyjazne stosunki ze znaczną częścią niemieckich mieszkańców wsi wpłynęły najpierw na odruch ochrony majątku wsi przed zniszczeniem i kradzieżami, a później na uznanie tego miejsca za miejsce życia własnej rodziny. Te decyzje były równoznaczne z przyjęciem odpowiedzialności za wieś i podjęciem obowiązku jej tworzenia. Pierwsi mieszkańcy tej wsi zdolni byli do stworzenia moralnych i społecznych podstaw organizacji nowej, kształtującej się od podstaw, w trudnych warunkach, społeczności wiejskiej.

Podsumowanie

Artykuł został opracowany na podstawie materiałów z badań nad procesami demokratyzacji w przestrzeni wiejskich społeczności lokalnych. Badania koncentrowały się na analizach działań jednostek nastawionych na tworzenie wspólnego dobra w przestrzeni lokalnej. Przyjęta perspektywa eksponowała zasadniczą rolę jednostek w kształtowaniu lokalnej przestrzeni. Materiały z badań ujawniają podstawowe prawa zawarte w teorii Floriana Znanieckiego: 1) w małych środowi-

skach role kreacyjne spełniane przez wyróżniające się jednostki organizują lokalną przestrzeń społeczną, a tym samym mają wpływ na formy i aksjologiczne treści życia; 2) środowisko społeczne ma przemożny wpływ na kształtowanie w dzieciństwie i młodości ról społecznych, związanych z antycypowanym uczestnictwem jednostki w życiu społecznym.

Dwie zlokalizowane w bliskim sąsiedztwie wioski zasiedlone przez napływowych mieszkańców Śląska Opolskiego od 1945 roku dysponowały podobnym potencjałem społecznym i materialną infrastrukturą. Powojenna historia tych wiosek ujawnia zasadnicze różnice mimo podobieństwa struktury społecznej, kultury osiedlanych mieszkańców oraz technicznej infrastruktury wsi i innych zasobów materialnych.

Zasadnicze różnice zasobów, jakimi dysponują badane wioski, stanowią potencjał społeczny, zawierający się w ukształtowanych – przez wspólną półwieczną historię – w z o r a c h o s o b o w y c h. Te wzory, jak pisze Znanięcki, tworzą o s o b ę s p o ł e c z n ą oddziałującą na innych ludzi i zarazem podlegającą wpływom. Analiza uczestnictwa jednostek w kreowaniu własnej przestrzeni lokalnej ujawnia zasadnicze różnice treści aksjonormatywnych wyznaczających charakter więzi społecznych konsolidujących lokalne środowiska. Istotne różnice dotyczą też poziomu i treści kompetencji niezbędnych do pełnienia określonych formalnych ról społecznych. Więzy społeczne ukształtowane za pośrednictwem zinternalizowanych wartości i norm, społecznych i zawodowych kompetencji, dążeń do spełnienia ważnych społecznych zadań i celów oraz zdolności afiliacyjnych w zasadniczy sposób decydują o **znaczeniu**, jakie poszczególne osoby mają w lokalnej przestrzeni. Badane wioski dostarczają przykładów potwierdzających podstawowe prawa sformułowane przez Znanięckiego.

Kreacje własnej przestrzeni lokalnej tworzą dobra społeczne i materialne. Pierwszy typ to wzory uczestnictwa w tworzeniu swojego miejsca życia, czyli kształtowanie społeczno-kulturowych tradycji wsi, drugi natomiast typ pozyskiwanych dóbr to społeczna i techniczna infrastruktura wytwarzana w ramach zbiorowych inicjatyw.

Individual's Creative Activity in Formation of Local Space of His Own

S u m m a r y

The paper was written on the basis of the research data on democratisation processes taking place within the space of the local rural society. The research focused on analysis of an individual's activity targeted to do common good within the local space. The research data exposed the significant role of an individual in formation of this sphere of his life. The research results reveal

the basic laws of Florian Znaniecki's theory: 1) in small societies creative functions are performed by the outstanding individuals organising the local social space and because of this they influence both the forms and exiological life contents; 2) social environment is predominant in shaping social roles (both during childhood and youth period of individual's life) connected with his anticipated participation in life of the society.

Two villages situated in close vicinity and inhabited by the people coming from Opole Silesia who were transferred to live there in 1945 seemed to have the similar social potential and material infrastructure were taken as the subject of the research. Yet the post-war history of these villages revealed crucial differences despite similarity of social and cultural structure of the newly coming inhabitants as well as village technical infrastructure along with various financial resources.

Differences of the supplies given at disposal of the villages under the survey are the social potential which is manifested in personal patterns formed by common 50 years' history. Such patterns, as Znaniecki writes, form a social persona influencing others and at the same time being influenced by them. The analysis of participation of individuals in creating their own local space reveals basic differences in axio-normative contents determining the character of social bonds consolidating local society. Significant differences also refer to the level and contents of efficiency needed for playing the particular social roles. Social bonds shaped by means of the internalised values and norms, of social and professional efficiency, followed by wishing to perform some important social tasks to meet the goals as well as affiliating talents decide significantly about the meaning of the given persons have within the local environment. The villages in question which underwent the research provide the examples confirming the basic laws formulated by Znaniecki. Creations of one's own local space result in constituting both social and financial goods. The first type of goods is the pattern of participation in creation of the individual's place to live i.e. forming village social-cultural tradition while the second type of goods is both social and technical infrastructure made in the course of the common initiative activities.

Schöpferische Aktivität der Menschen bei Erschaffung ihres eigenen lokalen Lebensraumes

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das vorliegende Referat wurde anhand der Ergebnisse der Forschungen über die Demokratisierungsprozesse in lokalen Dorfgemeinschaften vorbereitet. Die Forschungen sollten die Tätigkeit der Menschen untersuchen, die auf die Erschaffung des lokalen Gemeinguten ausgerichtet war. Der Forschungsstoff gibt die Grundgesetze der Theorie von Florian Znaniecki bekannt: 1) in kleinen Gemeinschaften wird diese kreative Arbeit von den sich auszeichnenden Personen getan, die den lokalen Lebensraum veranstalten und zugleich bestimmte Lebensformen und den axiologischen Lebenssinn bewirken; 2) soziale Gemeinschaften üben einen gewaltigen Einfluss auf die Erschaffung in der Kind- u. Jugendzeit der bestimmten gesellschaftlichen Rollen aus, die mit antizipierter Teilnahme einer Person am Gesellschaftsleben verbunden sind.

Zwei in der nahen Nachbarschaft gelegene Dörfer, die ab 1945 von Einwanderern aus Oppeln-schlesien besiedelt worden waren, verfügten über ähnliche Leistungsfähigkeiten und materielle Infrastruktur. Ihre Nachkriegsgeschichte unterscheidet sich jedoch sehr, obwohl ihre gesellschaftliche und kulturelle Struktur als auch technische Infrastruktur ähnlich sind.

Unterschiedliche Ressourcen der untersuchten Dörfer sind ein bestimmtes Gesellschaftspotential, das in den, durch die ein halbes Jahrhundert alte gemeinsame Geschichte geprägten, *persönl-*

chen Mustern enthalten ist. Diese Muster, so Znaniecki, bilden eine *gesellschaftliche Person*, die andere Menschen beeinflusst und sich auch beeinflussen lässt. Wenn man die Teilnahme von einzelnen Personen an der Erschaffung eigenen lokalen Lebensraumes untersucht, sieht man, dass ganz unterschiedliche axionormative Inhalte für den Charakter der Gesellschaftsbande verantwortlich sind, die die lokalen Gemeinschaften festigen sollten. Wesentliche Unterschiede betreffen auch Kompetenzen, die für die Erfüllung von bestimmten, offiziellen, Gesellschaftsrollen unentbehrlich sind. Die mittels internalisierten Werten und Normen gebildete Gesellschaftsbande, gesellschaftliche und berufliche Kompetenzen, Streben nach Erfüllung von wichtigen gesellschaftlichen Aufgaben, als auch Affiliationsfähigkeiten sind ausschlaggebend für die Bedeutung der einzelnen Personen in ihrem lokalen Lebensraum. Die untersuchten Dörfer können viele Beispiele für die von Znaniecki abgefassten Grundgesetze beibringen. Verschiedene Kreationen des lokalen Lebensraumes bilden dann soziale Güter – die Gestaltung von dörflichen sozialkulturellen Traditionen und materielle Güter – gesellschaftliche und technische Infrastruktur, die aus kollektiven Initiativen erzeugt wird.